

autora osób (za wyjątkiem dwóch) należała do organizacji komunistycznych (lub prokomunistycznych): Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików), Komunistycznej Partii Polski, Francuskiej Partii Komunistycznej, Czerwonej Pomocy (organizacja samopomocowa francuskich robotników powiązana z FPK), Komunistycznej Partii Hiszpanii, Komunistycznej Partii Czechosłowacji, Zjednoczenia Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” (prokomunistyczna organizacja chłopska) i Polskiej Partii Robotniczej.

W podsumowaniu warto zaznaczyć, że książka Ciszewskiego stanowi ciekawe studium udziału Polaków w hiszpańskiej wojnie domowej, motywów nimi kierujących, a także ich powojennych losów. Jednakże wymaga sporego dopracowania, szczególnie w dziedzinie analizy historycznej. Głównym postulatem autora niniejszego tekstu, jako recenzenta, staje się zwiększenie w publikacji Ciszewskiego obecności opracowań najnowszych, w tym prac badaczy zagranicznych, a także zmniejszenie skali odniesień do książek napisanych w okresie Polski Ludowej¹¹. Jednocześnie warto zauważyć, że *Dąbrowszczacy. Na świecie szanowani, w Polsce poniżani* to godna polecenia pozycja dla wszystkich czytelników zainteresowanych publikacjami nieskażonymi dogmatami propagandy peerelowskiej, dotyczącymi hiszpańskiej wojny domowej.

KAJETAN HAMERLAK

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
kajetan.hamerlak@wp.pl

Jakub Marszałkiewicz, *Walki powietrzne podczas wojen izraelsko-arabskich*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016, ss. 142

Przedmiotem recenzji będzie książka *Walki powietrzne podczas wojen izraelsko-arabskich*, napisana przez dra Jakuba Marszałkiewicza. Traktuje ona o historii tworzących się po II wojnie światowej nowych sił zbrojnych Izraela w mandacie Palestyny, ze szczególnym uwzględnieniem jego lotnictwa wojskowego. Autor opisuje efekty pracy nowego państwa żydowskiego, budowania, niemalże od podstaw, swojego potencjału militarnego oraz taktyki jego wykorzystania.

¹¹ Wśród licznych prac autorów zagranicznych na uwagę zasługują m.in.: J. Casanova, *Anarchism, the Republic and Civil War in Spain 1931–1939*, London–New York 2004; G. Jackson, *Spanish Republic and the Civil War*, Princeton 1972 oraz P. Preston, *The Spanish Holocaust: Inquisition and Extermination in Twentieth-Century Spain*, London 2013.

Nim jednak recenzji zostanie poddana właściwa treść książki, należy przedstawić postać jej autora. Marszałkiewicz pracuje w Wyższej Szkole Bankowej w Gdańsku, gdzie jest zatrudniony w Bałtyckim Ośrodku Logistyki Stosowanej¹². Jego wiedza i doświadczenie związane z lotnictwem wynikają z wykształcenia, które odebrał w Lotniczych Zakładach Naukowych we Wrocławiu, studiów magisterskich z zarządzania ruchem lotniczym na Wydziale Lotnictwa Akademii Obrony Narodowej w Warszawie (AON) oraz studiów podyplomowych z tego zakresu w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie. Ponadto uzyskał on na AON tytuł doktora nauk o obronności na podstawie pracy traktującej o zastosowaniu lotnictwa w konfliktach zbrojnych. Kwalifikacje zawodowe, dotyczące obsługi samolotów potwierdza kurs w Kanadyjskiej Akademii Lotniczej oraz inne szkolenia z zakresu obsługi lotów¹³. Od pracy należy zatem wymagać solidnego warsztatu naukowego z dziedziny strategiczno-obronnego wykorzystania sił powietrznych zarówno cywilnych, jak i wojskowych.

Autor w swojej publikacji porusza – wybrany zgodnie ze swoimi predyspozycjami – jeden z aspektów arabsko-izraelskiego konfliktu. Sam spór jest efektem złożonej sytuacji polityczno-kulturowej, w której obecność Izraela grała szczególną rolę. Dzieje stosunków pomiędzy państwami Arabów a państwem Żydów w regionie Bliskiego Wschodu są przedmiotem badań ze względu na swoją aktualność, aktywność polityczną oraz istotność w interesach państw zachodnich.

Omawiana książka została podzielona na dwa rozdziały. Pierwszy w chronologiczny sposób przybliży historię izraelskich sił powietrznych, których początkowy rozwój autor wiąże z lotnictwem cywilnym. Wątek polski dotyczy tu organizacji lotów z Warszawy do Lyddy w Palestynie (s. 11–12). Widać w tym miejscu dobry warsztat naukowy. Omawiana część publikacji obfituje bowiem w stosunkowo dokładny opis pozyskanych modeli samolotów oraz wiadomości o ich liczbie (s. 14–15). Oprócz informacji na temat zmian dotyczących materialnego stanu tej formacji znajdziemy także te traktujące o ewolucji strategii w wykorzystywaniu maszyn powietrznych. Dalsze ślady rozwoju nowych sił powietrznych Izraela pokazane zostały w działalności Hagany (żydowskiej organizacji obronnej) w latach 1947–1948. Efekty prac nad nową formacją znajdują swoje odzwierciedlenie w opisywanej wojnie z 1948 roku, kiedy Żydzi po raz pierwszy walczyli w obronie swojej ojczyzny. Wykorzystano wtedy zakupiony lub wręcz zdobyty sprzęt lotniczy, który następnie modyfikowano do zastosowania w walce powietrznej. Za przykład może tu służyć samolot transportowy C-47, używany przez Izraelczyków jako bombowiec. Podrozdział pierwszej części książki opisuje także wykorzystanie sił powietrznych w pierwszym izraelsko-arabskim konflikcie (s. 19–22).

Publikacja dostarcza ponadto wielu informacji na temat późniejszych działań Izraela w kwestii wzmocnienia potencjału militarnego i strategii użytkowania kolejnych nabytków floty powietrznej. Wskazane zostały warunki, jakie izraelscy dowódcy mogli brać pod uwagę, decydując się na uzupełnianie swojego sprzętu

¹² *Bałtycki Ośrodek Logistyki Stosowanej*, [w:] <https://www.wsb.pl/gdansk/baltycki-osrodek-logistyki-stosowanej> [dostęp: 1 II 2019].

¹³ *Marszałkiewicz Jakub*, [w:] <http://www.fomt.pl/index.php/23-fanklub-fundacja/210-marszalkiewicz-jakub> [dostęp: 1 II 2019].

lotniczego o nowe maszyny. Strategie uzupełnia tutaj rola walki elektronicznej, która ma uniemożliwić wrogowi wykorzystanie urządzeń namierzających i ułatwienie kontrataku na wypadek zagrożenia militarnego.

Autor podkreśla rolę informacji jako znaczącego elementu strategii obronnej. Dostosowanie jej zależy bowiem od wiedzy na temat sprzętu używanego przez przeciwnika, w tym wypadku przez siły państw arabskich. Prowadzone przez izraelski wywiad działania doprowadziły do przejścia w ramach akcji „Diament” posiadanego przez irackie lotnictwo samolotu MiG-21. Operacja została przeprowadzona przez izraelski wywiad wojskowy, a jej wykonanie umożliwiła zdrada pilota Munira Rodfy (s. 31–32). Mossad nie zdecydował się już później na podobne działanie z powodu trudności kulturowych, związanych z nowymi warunkami podyktowanymi obecnością Munira w Izraelu (s. 32). Zdobyty samolot został wykorzystany w testach bojowych. Dane uzyskane w ten sposób – w ramach badań pozwoliły na odkrycie cech konstrukcyjnych, mogących okazać się przydatnymi w walce powietrznej (s. 32). Równie interesującym przykładem zdobycia kolejnego myśliwca, tym razem typu MiG-23ML, jest przypadek syryjskiego pilota majora Abdel Bassema, który opuścił Syrię z powodów religijnych (s. 34). W dalszym pozyskiwaniu danych technicznych samolotów istotną rolę odegrała współpraca z Polskimi Siłami Powietrznymi, w wyniku której Żydzi mogli uzyskać dane na temat samolotu MiG-29 używanego, przez Irak i Syrię. Współpraca ta polegała na wypożyczeniu siłom izraelskim wspomnianych samolotów z I Pułku Lotnictwa Myśliwskiego „Warszawa” w Mińsku Mazowieckim. Miała ona miejsce na przełomie kwietnia i maja 1997 r. (s. 35).

W skład rozdziału pierwszego wchodzi także wątek udziału polskich maszyn w konfliktach arabsko-izraelskich. Jego obecność jest – z punktu widzenia pracy – ciekawym wątkiem. Opiswane polskie akcenty dotyczą wojskowego zaangażowania w stan uzbrojenia państw arabskich jako sojuszników ZSRR na Bliskim Wschodzie oraz politycznych motywów towarzyszących polityce radzieckiej lat 50. XX wieku.

W rozdziale drugim Marszałkiewicz poruszył kwestie wykorzystania sił powietrznych Izraela w warunkach konfliktów zbrojnych. Pierwszym z nich jest spór o Kanał Sueski z 1956 r. Należy docenić fakt szczegółowego opisanie politycznych elementów zatargu (s. 49–52). Na uwagę zasługuje także przedstawienie przez autora tła konfliktu związanego z brytyjskimi interesami i nacjonalizacją Kanału Sueskiego przez Egipt, a także nałożenie się na spór egipskiej polityki wobec Algierii, co zmobilizowało Francję. Rola polityczna Izraela w starciu militarnym została wyraźnie zaznaczona (s. 52). Niewątpliwym walorem tej części publikacji jest bardzo bogaty opis zaangażowanych sił zbrojnych. Zostały podane nazwy modeli samolotów, poszczególnych flot powietrznych (s. 51–53). Charakterystyki dotyczą zarówno wojsk Egiptu, Izraela, Francji, jak i Wielkiej Brytanii. Oprócz tego autor zawarł w tym miejscu informacje na temat sił morskich wykorzystanych do prowadzenia walk oraz określił ich rolę w strategii. Podrozdział przynosi szczegóły manewrów wojsk lotniczych Egiptu i Izraela. Czytelnik znajdzie tu wiadomości o zadaniach, jakie wykonywały poszczególne oddziały, treści dotyczące statków powietrznych wykonujących operacje oraz te traktujące o efektach zastosowanej strategii (s. 62–63). Odbiorcy mogą poznać również oceny sprzętu wojskowego,

który został użyty w tych akcjach zbrojnych, a także różnice w operowaniu maszynami przez pilotów formacji izraelskich i egipskich. Treść książki wzbogacają podpisane zdjęcia samolotów biorących udział w działaniach wojennych.

Rozdział ten został zwieńczony opisem politycznych implikacji starć w regionie Bliskiego Wschodu, tak w odniesieniu do pokonanych, jak też potencjalnych zwycięzców, dla których konfrontacja mogła okazać się pyrrusowym zwycięstwem (s. 75–76).

Kolejnym konfliktem, z którego istotą i przebiegiem zmierzył się autor recenzowanej pracy, jest Wojna Sześciodniowa. Marszałkiewicz opisał szczególny epizod starć arabsko-izraelskich, nie pomijając okoliczności, które nastąpiły jeszcze przed ich rozpoczęciem. Czytelnik został zaznajomiony ze strategią rozwoju sił powietrznych Izraela oraz z wykorzystaniem wywiadu w zdobywaniu informacji na temat wroga, jego planów i wyposażenia. Marszałkiewicz scharakteryzował również strategię, która stanowi połączenie uderzenia wyprzedzającego i wojny błyskawicznej (s. 89).

Opisana w tym rozdziale taktyka nie dotyczy wyłącznie zadawania precyzyjnych i szybkich uderzeń, ale wyrugowania przeciwnika z walki powietrznej. Autor nakreślił uderzenie Izraela na główne stanowiska sił powietrznych wroga, które nie zostały przygotowane do podjęcia działań wojennych, wskazując w tym przypadku skuteczność wywiadu. Zarys dostarcza cennej wiedzy na temat odpowiedniego wykorzystania informacji oraz lotnictwa w planowaniu zadań nowoczesnego pola walki (s. 82–84).

W swoich dalszych rozważaniach autor przedstawił strategię w wojnie Jom Kippur. Bezstronna ocena wykazuje, że atak państw arabskich był zaskoczeniem dla Izraela. Obchodzone tego dnia święto pojednania – Jom Kippur – sprawiło, że państwo żydowskie, nieprzygotowane na atak, zostało zmuszone do obrony (s. 101). Marszałkiewicz ukazał sytuację sił powietrznych, która zaczęła zmieniać się w momencie nowych dostaw sprzętu dla izraelskiego lotnictwa. Opis sukcesów lotnictwa (bilans 25:1 na korzyść Izraela) wspiera tezę autora o przewadze wyszkolenia pilotów zaatakowanego i broniącego się państwa (s. 103). W rozdziale przedstawiona została nowoczesność wyposażenia sił powietrznych Izraela. Autor podkreśla przy tym fakt posiadania przez izraelskie lotnictwo systemów walki radioelektronicznej oraz statków bezzałogowych MQM74 Telem. Przełamanie frontu w Syrii umożliwiło relokację wojsk i konfrontacje z siłami Egiptu. Badacz zrelacjonował także bitwę pancerną, która doprowadziła do odzyskania przez Izrael inicjatywy na Półwyspie Synaj (s. 104). Szczególną rolę dla opisu ma podkreślenie związków stron walczących z państwami tworzącymi poszczególne bloki Zimnej Wojny. Egipt związany był z ZSRR, a Izrael z USA. Myśl taktyczna i poziom sprzętu zdają się w wielu punktach odróżniać te dwa państwa i – według tezy autora – odzwierciedlać myślenie typowe dla wojskowych obu bloków. Uczony kładzie nacisk na konsekwencje polityczne wojny Jom Kippur. Konfrontacja ta przyczyniła się bowiem do zmiany stosunków pomiędzy Egiptem a Izraelem, a także odwróciła układ sił na omawianym terenie Bliskiego Wschodu.

W kolejnej części książki została przedstawiona historia zmagania lotnictwa Syrii i Izraela, połączona z działaniami Organizacji Wyzwolenia Palestyny, funkcjonującej w ogarniętym wojną domową Libanie. Walki toczone przez siły powietrzne są

– według autora – dowodem na wysokie znaczenie informacji przy realizacji misji wojskowych (s. 119).

Ostatnie rozdziały publikacji zawierają opisy konfrontacji powietrznych lotnictwa izraelskiego i syryjskiego.

Po przyjrzeniu się zasadniczym walorom przedstawionego dzieła należy pochylić wysiłek ogólnej jego oceny. Pomimo niewątpliwej wartości dodatniej, jaką stanowi w każdym rozdziale bogaty opis manewrów sił zbrojnych państw skonfliktowanych i ich potencjału militarnego, w publikacji wciąż kryją się niestety pewne niedostatki, które wpływają na jej odbiór. Wątpliwości budzi nieobecność skróconej historii obecności Żydów, a potem Izraela w Palestynie. Treść książki skupiona jest wyłącznie na aspektach militarno-lotniczych obecności żydowskiej/izraelskiej w brytyjskim mandacie Palestyny. Prześledzenie literatury historycznej pomogłoby w uzyskaniu i przedstawieniu ważnych faktów z dziejów powstania tego państwa.

Kolejny problem wiąże się z przekazaniem czytelnikowi pewnych podstaw teoretycznych związanych z walką powietrzną. Materiał przedstawiony w książce skoncentrowany jest na praktycznym wykorzystaniu sił powietrznych poszczególnych państw. Wprowadzone do publikacji niezbędne rudymenty teoretyczne mogłyby stanowić jej dodatkowy walor, poszerzyć wiedzę czytelnika i pomóc mu w zrozumieniu treści.

Oceniając *Walki powietrzne podczas wojen izraelsko-arabskich*, należy także zwrócić uwagę na rzucające się w oczy zaniedbania w warstwie edytorskiej. Obecne są nie tylko usterki w postaci braku spacji pomiędzy wyrazami, które jednak nie powinny mieć miejsca w pracy naukowej, ale i rażące powtórzenia informacji. Szczególnie widoczne jest to na stronie 52, gdzie w opisie działań poprzedzających konflikt w rejonie Kanału Sueskiego dwukrotnie zostały powtórzone: informacja o wyjściu sił brytyjskich z Egiptu 26 czerwca 1956 r., wiadomość o planach włączenia Izraela do konfliktu oraz zarys brytyjsko-francuskiej roli w pojednaniu skłóconych stron. Oprócz tego dosyć niezrozumiałym zabiegiem jest użycie na stronie 13 stosunkowo rozbudowanego przypisu wyjaśniającego (w odniesieniu do żydowskiej Hagany), a następnie podanie na stronie 14 skróconego opisu organizacji. Jest to decyzja co najmniej niezrozumiała, będąca błędem w sztuce.

Ogólna ocena książki jest sprawą niezwykle złożoną. Publikacja dostarcza bardzo wielu cennych informacji na temat materialnego stanu lotnictwa państw uczestniczących w konfliktach wojskowych na Bliskim Wschodzie; daje ponadto pewną orientację geopolityczną w odniesieniu do tego obszaru, ale także kultur strategicznych regionu. Wymienione informacje są podstawą dla tez autora. Dotyczą one przede wszystkim konfrontacji w sprawach jakości lub ilości uzbrojenia, lecz nie jest to jedyna kwestia dyskusji składającej się na recenzowaną publikację. Drugą jest zagadnienie wyszkolenia pilotów i dobór strategii zarządzania siłami operacyjnymi. W przypadku Arabów i państw, które były członkami bloku wschodniego, według autora system dowodzenia był bardzo scentralizowany i nieelastyczny. Marszałkiewicz uznał to za istotną wadę, która przyczyniła się do ich porażek w konfrontacji z siłami powietrznymi Izraela. Zaklasyfikował także ten system jako typowy dla kultury wschodniej, ceniącej bardziej wykonanie rozkazu i podporządkowanie niż kreatywność i samodzielność. Badacz przeciwstawił ją

izraelskiemu modelowi zwierzchnictwa, w którym system dowodzenia jest zdecentralizowany, a pilot posiada dużą autonomię w kwestii decydowania o losach walki. Wiąże zatem Izrael z kulturą zachodnią, aprobującą powyższe przymioty (s. 123–124).

Do przedstawionych tez zawartych w recenzowanej publikacji należałoby dodać także wykorzystanie lotnictwa w walce. Wielokrotnie bowiem – w przypadku lotnictwa sił arabskich – dochodziło do wyeliminowania go z walki, zanim jeszcze ich samoloty zdążyły podnieść się z lotnisk. Stanowiło to podstawę zwycięstw Izraela.

Ponadto treści zawarte w publikacjach naukowych powinny być zawsze oparte na solidnym warsztacie naukowym. Istotne usterki lub widoczne nieuporządkowanie struktury pracy powinny być zostać wyeliminowane przed jej ukazaniem się.

BOGUMIŁ MACKIEWICZ

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

bogumil.mackiewicz@gmail.com

Grzegorz Koksanowicz, Kluby poselskie w strukturze i pracach Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, ss. 328

W recenzowanej publikacji został omówiony temat powstawania, funkcjonowania oraz oddziaływania klubów poselskich jako reprezentacji partii politycznych w izbie niższej, tj. Sejmie. Problematyka klubów poselskich nie była dotąd podejmowana w badaniach naukowych. Główną determinantą, która skłoniła Grzegorza Koksanowicza do zajęcia się wspomnianymi zagadnieniami, była chęć zbadania wpływu charakterystycznych zasad demokracji parlamentarnej, tj. pluralizmu politycznego i reprezentacji poli-

tycznej, na funkcjonowanie klubów parlamentarnych. Warto podkreślić, że autor postawił sobie za cel „sformowanie postulatów zmierzających do uzupełnienia konstytucyjnej regulacji o kwestie związane z funkcjonowaniem w parlamencie klubów poselskich” (s. 8), co stanowi o unikatowej i produktywności wartości publikacji.

Praca składa się z pięciu usystematyzowanych rozdziałów. W pierwszym autor dokonał gruntownej analizy fundamentów aktywności klubów poselskich w Sejmie, bez podania dokładnych ram czasowych, co jest poważną wadą. Za kluczową zasadę funkcjonowania klubów uznał pluralizm polityczny, nadając narracji ustalony porządek i wskazując na ściśle powiązanie pomiędzy pluralizmem, zrzeszaniem się obywateli w partie polityczne w wyborach do Sejmu a formowaniem